

SLOVANSKÝ PŘEHLED

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR A VYDAVATEL

ADOLF ČERNÝ.

ROČNÍK XII.

S 11 VYOBRAZENÍMI.

NAKLADATEL F. ŠIMÁČEK V PRAZE
1910.

Bratří! chopte se již zbraní!
Lid vstal z mrtvých blaha zvěstí.
Z poroby své z nenadání,
z popele, jak Fénix pravý,
povstal lid, dej, Bože, štěstí!
Ať hřmí zpěv jak o hod slávy.

Bohorodičko! Ó Panno!
slyš nás, ty boží Máti,
to našich otců zpěv.
Svit volnosti den zlatí,
volnosti bije zvon
a volných teče krev.
Bohorodičko!
Volného lidu krev
před boží zanes trón.

1830.

ADOLF ČERNÝ:

Vlastní životopis Jana Arnošta Smoleře.

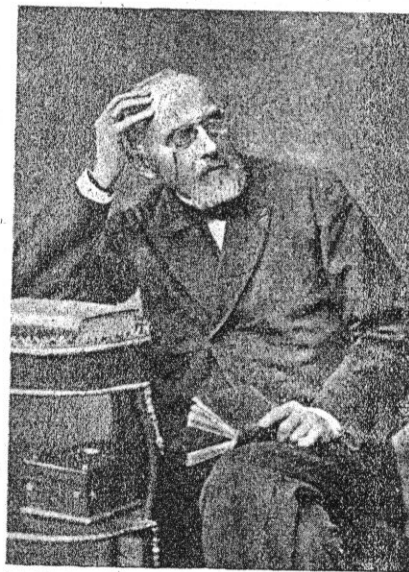
Dne 13. června t. r. uplynulo 25 let od smrti nej přednějšího buditele lužickosrbského, Jana Arnošta Smoleře — a v Lužici nebylo této památky náležitě vzpomenu to a využito kováno. Měsíčník »Lužica« přinesl jen suchou poznámku — a dost. Zde ovšem náležitě uctění památky velkého vlastence překazila těžká choroba redaktorova, která vůbec ohrozila existenci »Lužice« — ale jinde nemělo býti smutné jubileum pomínuto mlčením. V tak malém národě nutno užiti každé příležitosti k povnesení vlasteneckých citů a národního uvědomění lidu — propouští-li se tak významná příležitost, jako je čtvrtstoletá památka skonu nejslavnějšího syna národa, je to povážlivý příznak lhostejnosti, pro existenci tak malého národa vždy velmi nebezpečné. »Matice«, kterou Smoleř založil a pro niž se ustaral a život si ve starostech a úsilích ukrátil, nevzpomněla na něj, nevzpomněl na něj ani žádný jiný spolek lužickosrbský — a přece bylo povinností kde jakého spolku a společnosti v Lužici připomenouti lidu památku muže, jehož neunavná činnost prodloužila život národu lužickosrbskému, který před vystoupením Smoleřovým již již usínal a hynul. Bylo to také povinností studentstva, jehož letošní skhadzowanka měla se konati ve znamení památky Smoleřovy...

Ostatně možná, že opomenutí to má svůj kořen v těžkých ztrátách, jež v posledních letech Lužici stíhají: pracovník za pracovníkem odchází z řídkých řad spisovatelů a vlastenců, stojících na stráž národní. Snad proto 25leté výročí smrti Smoleřovy vzbudilo jen smutné vzpomínky a nic více. Za to doufáme, že nemine

beze stopy radostné stoleté jubileum Smoleřova narození, které připadne na 3. března 1916. K důstojné oslavě tohoto jubilea nutno jest připravovati se včas, aby se stala povzbuzením novému pokolení. —

K 25. výročí smrti Smoleřovy vydávám vlastní jeho životopis, jež jsem dávno k vydání chystal.

Smoleř zanechal dvě autobiografie: jednu z nich, vlastně podstatnou její část, vydal H. J. Imiš v knize »Der Panslavismus«,*) druhá nebyla dosud uveřejněna, i vydávám ji nyní v českém překladě. Smoleř sepsal ji za svého pobytu ve Varšavě r. 1881 a věnoval ji W. Górskému. Autobiografie tato sepsána jest jazykem hornolužickým na 52 osmerkových stranách listovního papíru. R. 1884 po smrti Smoleřově zapůjčil ji knihkupec Maurycy Orgelbrand zvěčnělému již historiku polskému Wilhelmu Bogusławskému, autoru »Rysu dziejów serbołužyckich«, který jí užil při spisování životopisu Smoleřova pro »Biblioteku Warszawskou« (1885). Bogusławski, než rukopis vrátil, pořídil si věrný jeho opis — a z toho zase učinil jsem si kopii já, když jsem byl počátkem srpna roku 1889 návštěvou u W. Bogusławského v Petrohradě. Vydávám ji nyní v českém překladě, opatruje text Smoleřův tu a tam poznámkami.

Jan Arnošt Smoleř.
(Podobizna z r. 1881.)

(Rukopis Smoleřův počíná věnováním:)

Vysoce ctěnému pánu, panu Władysławu Pobóg Górskému na památku Jan Ernst Smoleř, Srb-Lužičan. Ve Varšavě 12. dubna 1881.

(Potom následuje vlastní životopis:)

*) H. Immisch: Deutsche Antwort eines sächsischen Wenden. Der Panslavismus, unter den sächsischen Wenden mit russischem Gelde betrieben und zu den Wenden in Preussen hinübergetragen. (Lipsko, 1884.) Anhang II. Aus J. E. Schmalers eigener Biographie. Str. 137—156.

Biografie Jana Ernesta Smoleře.

Prolog.

Následující životopisná skizza může jen u těch jakousi pozornost vzbuditi, kdož se zajímají o to, jak maličký, ani 200.000 duší nečítající srbsko-lužický národ o své národní znovuzrození usiluje a také již v tom směru určitým úspěchům se těší. Osoba, která v této skizze vystupuje, jest s národními úsilováním řečeného národu tak spojena, že, jak praví první srbolužický dějepisec, Polák Wilhelm Bogusławski ve svém »Ryse dziejów serbolużyckich«, při tom vynechána býti nemůže. Proto jí nebudiž ve zlé vykládáno, vystupuje-li tu a tam do popředí více, než toho snad zasluhuje.

*

Jan Ernst Smoleř narodil se 3. března 1816 v Ľuci, srbské vsi pruské Horní Lužice. Otec jeho byl tam učitelem; v tomto úřadě přesídlil r. 1821 do Łazu, odkud poslal svého syna Jana E. r. 1830 na gymnasium sasko-lužického města Budyšina. Čtrnáctiletý Smoleř vida, že se tam gymnasiům národnosti srbsko-lužické nedostává vyučování v srbské řeči, tak že jsou v nebezpečí, aby se neponěmčili, dodal si odvahy a šel na počátku r. 1831 k rektoru prosit ho o dovolení, aby směl své srbské kolegy gymnasisty dvakrát za týden u sebe shromáždit a s nimi se v srbské řeči zdokonalovati. Pan rektor, Němec starého rázu, mínil, že to bude zbytečná práce, poněvadž srbská řeč sotva ještě 20—25 let živa bude — ale povolení dal přece.*)

Obdržev dovolení od rektora, odebral se Smoleř k panu Lubjenskému, vrchnímu duchovnímu srbské protestantské osady budyšinské.***) Ten byl tehdy jediný muž, který dal tu a a tam vytisknout srbskou knížku, i nadál se Smoleř, že by snad

*) Tuto věc ličí K. A. Jeně takto: »Jeden z jeho německých učitelů, tehdejší konrektor gymnasia Mag. Hoffmann, který při svých řeckých studiích zaslechl něco o tom, že také lužická srbština má dual a aorist podobně jako řečtina, ptal se po tom svého žáka Smoleře, o němž věděl, že je rodem Srb. Smoleř, jenž tehdy ještě naprosto neznal mluvnice svoji mateřštiny, nedovedl mu dáti uspokojující odpovědi, i měl jej řečený učitel k tomu, aby po tom pátral. Toto povzbuzení nepadlo u Smoleře na půdu neúrodnou. Odebral se do Klukše k diakonu Ondřeji Zejleřovi, jenž měl již tehdy pověst dobrého Srba, znalého srbské řeči, a jenž byl r. 1830 vydal srbskou mluvnici, i vyprosil si od něho poučení, jehož se mu také dostalo. Na to se Smoleř dále připravoval, aby lépe a lépe seznával mluvnickou budovu své mateřštiny i rozplameňoval, čím více si počínal vážit jejich předností. Také ostatní své srbské kolegy na gymnasiu dovedl potom nadchnouti pro mateřskou řeč, dosud tak přehlíženou a opovrhovanou.« (Časopis Mačicy Serbskeje 1884, str. 173.)

**) Handrij (Ondřej) Lubjenski (1790—1840) měl tehdy pověst předního vlastence hornolužického a nejlepšího znalce lužické srbštiny; již za studentských let připravoval lužickou mluvnici a slovník, ale nevydal jich. Za to opatřil dvojit. jazykově správnější vydání celé bible (1820 a 1823) a vydal řadu populárních knížek náboženských, písní atd.

od něho mohl dostati dobrou radu pro svoje podniknutí. Ale Lubjenski byl skoro téhož mínění, jako gymnasijsní rektor. Pravil, že není hodno pracovati pro Srbstvo, poněvadž z toho nic jiného nevyplyne, než nepřátelství Němců a nevděk Srbů. Smoleř však setrval při svém úmyslu a záhy své srbské hodiny započal.

Kandidát theologie Ondřej Zejleř tehdy vydal srbskou mluvnici, ale podal v ní jen tvarosloví; syntax chyběla. Poněvadž tehdy nebylo srbské čítanky, nezbyvalo Smoleřovi než čísti s kolegy z bible. V ní čtli nejprve lehčí prosaické kapitoly a později poetické, na př. písně Šalomounovy a knihy prorocké atd.

Tak, vedeni Smoleřem, vykládali si srbskou mluvnici, pokoušeli se psáti řeči vázanou i nevázanou a zpívali národní písně, jichž Smoleř již dosti značné množství nasbíral.)*

Ve sbírání lidových písní, pověstí, bájí, přísloví atd. Smoleř pokračoval a při tom celou srbskou zemi proputoval. Ačkoli bylo známo, že prostranství, obývané lužickými Srby, je dosti malé, přece tehdy nikdo nevěděl, na jaké území se rozprostírá. Teprve potom, když Smoleř srbské území mnohokrát prošel a třikrát obešel, mohl jakž takž říci, že toto území má asi 60 čtver. mil a kolem 160—180.000 obyvatelů.

Smoleřův otec, ač bydlil v oné části Lužice, kterou podle ustanovení vídeňského kongresu saský král byl nucen odstoupiti pruskému, zůstal přece v srdci dobrým saským poddaným. Přál si proto, aby se jeho syn stal saským poddaným i poslal jej v tom úmyslu na gymnasium saského města. Byl mu totiž kdosi řekl, že syn jeho stane se saským poddaným po pětiletém pobytu v Sasku.

Po skončení gymnasijsních studií měl podle mínění otcova studovati protestantskou teologii na lipské (saské) universitě. Ale z Lipska nebylo nic. Když totiž měl Smoleř před velikonoce r. 1836 přistoupiti ke zkoušce maturitní, povolal k sobě rektor všecky, kdož se měli po velikonoce odebrati na universitu, a přečetl jim nařízení pruského ministra vyučování, v němž bylo řečeno, že pruským poddaným nebude již dovoleno studovati v Lipsku, jelikož mezi lipskými studenty silně jest rozšířen německý demagogismus. — Po přečtení ministerského listu prohlásil Smoleř, že toto nařízení se jeho netýče, poněvadž bydlí již 5 let v Sasku a je tedy již saským poddaným. Ale pan rektor odpověděl, že tomu není tak, i kdyby 10 let v Sasku bydlil, poněvadž Smoleř do svého 16. roku nebyl v Sasku nacionalisován.

To byla pro něj velmi smutná zpráva. Těšil se proto tak do Lipska, že tam byl již od r. 1716 spolek, v němž tamější

*) Členy těchto prvních srbských hodin budyšinských gymnasiů uvádí Smoleř v Jordanově »Jutničce« r. 1842 na str. 65. v poznámce k čl. »Wratslawskie serbske towarstwo«. Z vlastenců později známých jsou mezi nimi Jakub, Wanak a Wjelan.

srbsťi studentí společně se vzdělávají v srbské řeči.*) Kromě toho nevěděl, na kterou pruskou universitu měl by se odebrati — až tu dostal dopis od svého bývalého budyšínského soudruha, který studoval ve Vratislavi katolickou teologii. Soudruh psal, aby Smoleř přišel na studie do Vratislavě, kdež jeho duše najde úplnou náhradu za ztracenou srbsko-slovanskou společnost v Lipsku, poněvaž ve Vratislavi studuje mnoho Poláků, kteří také milují svoji polsko-slovanskou národnost. I odebral se Smoleř po velikonocích 1836 do Vratislavě a tam vše tak shledal, jak mu byl přítel psal. Záhy tam poznal několik polských studentů a zvěděl, že mají kroužek, v němž konají vědecké přednášky, prosil je, aby jej připustili za posluchače. Poláci svolili, ba někteří byli tak laskavi, že jej učili polštině. Tak se stalo, že polština byla první slovanská řeč, jíž se Smoleř učil. Toto studium bylo mu dosti snadné, neboť polská řeč jest lužické srbsťině nejbližší. A že se Smoleř dostal do Vratislavě, to mělo později silný vliv na probuzení jeho lidu.

Při svém odchodu z Budyšína napomínal mladší soudruhy, kteří tam zůstali na gymnasiu, aby ve prospěch srbského lidu dále se vzdělávali a pro něj pracovali. Z té příčiny jim dosti často z Vratislavě dopisoval — a jaká byla jeho radost, když mu r. 1838 psali, že s Kłosopólským**) a Imišem***) v čele, s dovolením rektorovým a se svolením ministerstva založili srbský naučný spolek »Societas slavica Budissinensis«. Smoleřova radost byla tím větší, poněvaž brzy sám se přesvědčil, že pilně pracují a že si již shromáždili hezký počet knih pro vlastní knihovnu.

Ve Vratislavi byl tehdy značný počet studentů z Lužice, Srbův i Němců. Maje na zřeteli své srbské krajany, umínil si Smoleř založiti zde srbský spolek, jehož členové by se vzdělávali v srbském řečném i psaní. To zvěděli tamější lužičtí Němci, i přišli k Smoleřovi s návrhem, aby založil lužický spolek se srbským a německým odborem. Smoleř si pomyslel, že by trvání takového spolku mohlo býti pevnější, poněvaž by měl více členů. Založil tedy se svolením akademického senátu takový spolek pode jménem »Towarstwo z Lužiske řeče a stawizny«. †)

*) Smoleř míní »Srbský kazatelský spolek« v Lipsku, jak se původně nazýval: Wendisches Prediger-Collegium. Srv. K. A. Jenč: Serbske pređarske towarstwo w Lipsku wot lěta 1716—1866. (Časopis Mačicy Serbskeje 1867.) Dále téhož německý spis: Geschichte der Lausitzer Prediger-Gesellschaft zu Leipzig und Verzeichniss aller ihrer Mitglieder vom Jahre 1716—1866. (Budyšin 1867.)

**) K. A. Mosig von Aehrenfeld, který se srbsky psal Mósak Kłosopólski (1820—1898). Přeložil později Šafaříkovy »Slovanské starožitnosti« do němčiny a vždy zůstal srbským vlastencem a štědrým podporovatelem srbských národních snah.

***) Jindřich Jaromír Imiš (1819—1897), později evang. farář v Hoždji a známý vůdce evangelických Srbů hornolužických, autor obranné brožury »Der Panslavismus«, naňoře citované.

†) O jeho založení napsal Smoleř do »Jutničky« 1842 (č. 16. a 17.) citovaný již článek »Wratslawске serbske towarstwo«.

Protektorem spolku byl zvolen universitní profesor a německý historik Stencel, poněvaž se trochu zajímal o lužické dějiny. Činnost spolku zahájena v jedné universitní síni za přítomnosti rektorovy a několika profesorů Smoleřovou přednáškou o lužicko-srbských lidových písních.

(Pokračování.)

DR. ANT. FRINTA:

Otázka dorozumívacího jazyka mezislovanského.

(Kritický příspěvek k diskusi.)

Je zcela přirozené zabývatí se zásadně a opravdově i touto otázkou při nynějším, bohdá trvale zvýšeném zájmu o slovanský svět, za dosti slibně počínajícího hnutí »novoslovanského«. Jedná-li se u nás jednou již vážně, nejen v nadšené frázi, o praktickou vzájemnost slovanskou, t. j. o životné styky kulturní a čilé hospodářské vztahy s ostatními rasově spřízněnými národy, předpokládá to vše především o b o u s t r a n n é p o z n á n í, kterého se posud nejvíce nedostává. A takové přímé, autentické seznámení se s poměry ať literárními, ať společenskými nebo hospodářskými může se dít dvoji cestou: k n i ž n í, p í s e m n o u (četba novin a literatury onoho národa; sem patří i korespondence interesentů obchodních či literárně-vědeckých) a o s o b n í, ú s t n í (cestování do oněch zemí, vzájemné návštěvy a pocty, nebo aspoň pěstování styků s kolonisty, příslušníky onoho kmene u nás). V obojím případě narazí se na základní překážku sblížení a porozumění — neznalost jazykovou. Je to skutečně podivné a bude to příštím generacím nepochopitelné: Slované znají celou Evropu germánskou a románskou, ale samy sebe neznají — prostě proto, že se sice velmi horlivě učí cizím jazykům, zvláště německému a francouzskému, ale své vlastní, tak podobné a často sousedící idiomy znáti nepokládají za potřebné. (Je to smutné, že nutno totéž konstatovati i o velké většině našich studentů, věnujících se odborně slovanské filologii, ač mají v Praze i ve Vídni dosti příležitosti naučiti se i konversovati rusky, polsky a srbochorvatsky!) Nelze se pak diviti u Slovanů všeobecnému zjevu ochuzující nesamostatnosti a nedůstojné závislosti jak ryze kulturní (literární, umělecké i vědecké), tak hospodářské (zvláště průmyslové a obchodní), o politice ani nemluvě, a to odvislosti na těch, kteří k Slovanstvu cítí jen opovrzení a národně je ohrožují nejvyšší měrou, což platí hlavně o Němectvu. Rozumí se, že nenapadá nás nějak pesimisticky přehlížeti pokrok, jenž ve směru emancipace od neomezené vlády cizích vlivů za posledního půl století nastal zejména v národě českém, ale je to přece fakt nepopíratelný, že nepřirozené zasahování cizích živlů do národního života jeví se stále ještě u všech slovanských

daná v Praze. Pak přišla schůzka slovenské mládeže na martin-
ských slavnostech r. 1897. Mládež chtěla se zúčastnit národní
práce, i debatováno o způsobu jejím.

Pamatuji se dobře na onu památnou schůzku. Konala se nej-
prve v evangelické škole, později za kulisami jeviště Slovenského
Domu. Předsedal farář Hlinka. Mluvilo se o založení samostat-
ného časopisu, někteří však navrhovali, aby mládež přispívala
do časopisů dosavadních. Někteří namítali, že má-li být založen
časopis, musí být dříve určen jeho směr — Dr. Dušan Makovický
navrhoval časopis, který by byl volnou tribunou všech směrů,
i anarchistického.

Když pak po schůzce martinské získal Dr. Šrobár pro myš-
lenku nového slovenského časopisu i Dra Blahu ve Skalici, vyšlo
v květnu 1898. první číslo »Hlasu«. Martinský štáb začal ovšem
proti němu vojnu. Vajanský »pochytil naň svoj literárny kyjak
a mlátil ho«.

R. 1903. vyšla proti hlasistskému hnutí řada článků v Ná-
rodních Novinách od Dra Fr. Jehličky pod názvem »Novoveká
filosofia a Slováci«. Původce její Dr. Jehlička byl zvolen v Pezinku
za poslance na uherský sněm, ale mandátu se vzdal, »zhavřel
sa prvej, než sme uvideli ovocie slov a činov jeho«.

Za to »mládež z tábora »Hlasu«, žijúca dl'a mienky Jehlič-
kovej iba šobectvu, smyselnosti a hriechu, pláva ďalej búrlivým
oceánom na vetchej lodičke, premáhajúc obludy morské a boriac
sa so živlami rozvteklenými ku oslobodeniu rodnej Ithaky«.

A ovoce mladého hnutí slovenského vidíme dnes na Slovensku
na všech stranách. Slovenský lid vstoupil do politické aktivity a
má svých šest poslanců na sněmu uherském, na všech stranách
Slovenska zakládají se peněžní ústavy a emancipují slovenský lid
z rukou upírů židovských, slovenský lid se probouzí a čte. Slo-
venský Týždenník a Ludové Noviny mají dohromady 25.000 od-
běratelů, kdežto před deseti roky čítala slovenská obec literární
sotva 2500 čtenářů.

ADOLF ČERNÝ:

Vlastní životopis Jana Arnošta Smoleře.

(Pokračování.)

Brzy potom zvěděl o Lužickém spolku universitní profesor
Purkyně, nejslavnější fyziolog své doby, i pozval k sobě Smo-
leře. Ten si nedovedl vysvětliti, co chce fyziolog teologovi —
ale když k němu přišel, pan profesor nevzpomněl na fyziologii
ani na teologii, nýbrž vypytoval se ho na lužicko-srbské Slovany,
o nichž dosud nic nevěděl. Smoleř mu na jeho otázky obsérně
odpovídal, což se panu profesorovi tak líbilo, že jej pozval, aby

k němu chodil v neděli od 11—12 a učil se u něho s několika
mladými Poláky češtině. Purkyně byl totiž velmi horlivý Čech,
pročež rád učil mladé Slovanů češtině. Smoleřova práce pro Lu-
žické Srby se mu časem tak zalíbila, že jej přijal do svého domu,
začež Smoleř neměl jiné povinnosti, než dohlížeti na školní pří-
pravu dvou synů profesorových a pořádati jeho rozsáhlou knihovnu,
obsahující zejména knihy všech slovanských národů. Smoleřovi
polští přátelé seznámili jej s polskou kulturou, Purkyně s českou
a Purkyňova knihovna otevřela mu cestu k literaturám všech
Slovanů. A poněvadž profesora Purkyně často navštěvovali slo-
vanští učenci, zejména Poláci a Čechové, měl Smoleř často pří-
ležitost viděti důstojné zástupce polské a české národnosti.

V době universitních prázdnin Smoleř stále chodil po Horní
a Dolní Lužici a sbíral národní písně a pod. Časem sebral
jich velmi mnoho a roku 1838 je poslal německé »Hornolužické
společnosti nauk« v Zhořelci, když byla tato společnost vypsala
cenu za nejlepší sbírku hornolužických a dolnolužických národ-
ních písní. Společnost skutečně cenu Smoleřovi udělila, ale vy-
mínila si při tom právo na vydání sbírky. To se Smoleřovi ne-
líbilo. Proto, ač tehdy peněz velmi potřeboval, ceny (50 tolarů)
nepřijal a svoji sbírku si vyzvedl.*)

Tajemník řečené Společnosti, L. Haupt, na to Smoleřovi
psal, že Společnost ve své knihovně chová mnoho srbských lido-
vých písní, sebraných již kolem r. 1770, které by se Smoleřem
vydal, kdyby k nim svoji sbírku připojil. Slíbil také, že se po-
stará o nakladatele. Mladý, nezkušený Smoleř ke všemu svolil
a smlouva byla uzavřena. Haupt však nakladatele nenašel, ale
podařilo se to Smoleřovi. Knihkupec Gebhardt v saském městečku
Grimm zvěděl totiž nějak o Smoleřově sbírce i psal mu, že by
ji vydal za dobrý honorář — 20 tolarů za arch —, ale s ně-
meckým překladem. S Hauptem však nechtěl nic míti. Ale Smoleř,
ačkoli zatím zvěděl, že Haupt nerozumí ani zbla srbsky a že jeho
sbírka ze zhořelecké Společnosti jest velmi špatná, odpověděl
přece Gebhardtovi, že jako čestný Srb nemůže zrušiti smlouvu
s Hauptem uzavřenou — a tak brzy zahájeny přípravy k vydání
písní. Aby pak Haupt za polovici honoráře, který mu připadl,
aspoň něco vykonal, uložil mu Smoleř, aby rytmicky upravil jeho
německý překlad a napsal předmluvu.***) Na to r. 1840 vyšel první

*) Cena (původně 50 tol., zvýšená později na 100 tol.) vlastně nebyla
udělena, nýbrž jen akcesit třem z konkurujících sbírek, mezi nimi i Smoleřově,
kteráz byla největší a nejúplnější. Kromě Smoleře ucházeli se o cenu Jórdan,
Broniš, Markus a Haupt.

**) Haupt vlastně ani předmluvu nenapsal, nýbrž jen ji přeložil. Před-
mluva vytištěna jest souběžně srbsky a německy; pod srbským zněním pode-
psán je Smoleř, pod německým Haupt. Ze autorem alespoň podstatně, věcně
její částí jest Smoleř, patrně jest z obsérného pojednání o lužické srbsčině,
obsaženého v předmluvě a tvořícího hlavní její část — a Haupt přece lužicko-
srbsky neuměl (jak svědčí také Jenč v Časop. M. S. 1884, 176, a jak mně po-
tvrdil i M. Hórník, který Haupta dobře znal). — Haupt vůbec při celé té věci

sešit*) a celá sbírka dokončena r. 1843. Nadpis její zní: »Pěsničky horných a dolných lužiských Serbow atd.«

Gebhardt vydal písně ve dvou svazcích in 4°, na svou dobu velmi nádherně tištěných; ač byla cena dosti vysoká (11 tolarů), přece byl celý náklad (100 archů v 1000 výtiscích) velmi rychle rozprodán, neboť knihu kupovali nejen milovníci národních písní, ale — jako slovanskou vzácnost — i všechny větší evropské knihovny, ba dílem i americké.

Za vydání těchto písní vyznamenal pruský král Bedřich Vilém IV. Smoleře zlatou medailí, která mu však byla s různými jinými věcmi ukradena, když byl r. 1846 v Lipsku na smrt nemocněl. Největším úspěchem sbírky byla okolnost, že nejen polští a čeští, ale také ruští a jihoslovanští učenci se dověděli, že Lužičtí Srbové ještě žijí.**)

Počátkem r. 1840 Smoleř ukončil studia teologická i staral se o místo domácího učitele u nějakého šlechtice v Lužici do té doby, než by se mohl stát duchovním mezi Srby. Ale takového místa nenašel, a tak, poněvadž nemohl se usadit mezi milovanými srbskými krajany, přijal místo domácího učitele u německého šlechtice v Horním Slezsku, aby mohl aspoň mezi polským lidem přebývat. Dříve však, nežli se mohl do Horního Slezska odebrat, stalo se něco, co jeho životní směr zcela jinam obrátilo a co mu dalo všeobecně slovanský ráz.

Přijel totiž do Vratislavě nový pruský král Bedřich Vilém IV., aby zde přijal hold. Krále provázela jeho vrchní ceremonář baron Stillfried (pozdější hrabě Alkantara), kterýž Smoleře laskavě sám navštívil. Byl totiž předsedou Společnosti nauk ve Zhořelci a tam poznal Smoleře jako znatele českého jazyka. Poněvadž byl potomkem slavného starobylého českého rodu Strojmirů-Stillfriedů, sbíral pro svůj rodinný archiv různé staročeské listiny, které poslal Smoleřovi do Vratislavě k překladu do němčiny. Barón Stillfried při své návštěvě se Smoleře mimo jiné otázel,

ukazuje se ve světle nepěkném. Již to: v archivu Společnosti našel rukopisnou Antonovu sbírku dolnolužických písní — a touto sbírkou ucházel se také o cenu, připojí ji ke sbírce Bronišové. Na titulním listě sbírky Smoleřovy, do níž vlastně jen rytmický upravoval německý překlad a pořídil německé znění předmluvy, stkví se jeho jméno se všemi tituly na prvním místě. — Leopold Haupt (nar. 1797) byl za doby jednání se Smoleřem evang. diaconem ve Zhořelci; zemřel r. 1883, tedy rok před Smoleřem, jako zhořelecký pastor primarius na odpočinku.

*) Vyšla v 10 sešitech.

**) »Pěsničky« staly se netoliko základem literární činnosti Smoleřovy a jeho jména doma i v Slovanství, ale i základním kamenem lužické etnografie a jedním z hlavních základů obnovené literatury lužickosrbské vůbec. Sbírkou obsahuje 331 písní hornolužických a 200 dolnolužických většinou i s nápěvy, dále 18 pohádek, 199 přísloví, obsírné pojednání o lidových zvycích a obyčejích, o lidových krojích atd., sbírku lidových pověr, podání o mytických bytostech, rozpravu o lužicko-srbských dialektech, první topograficko-statistický popis obou Lužic, vyobrazení lidových krojů a první národopisnou mapu Horní i Dolní Lužice.

zůstane-li déle ve Vratislavi, načež Smoleř odpověděl, že přijal místo domácího učitele. Na to pan baron vyslovil mínění, že by měl raději zůstat ve Vratislavi a studovat slovanské jazyky, poněvadž právě tehdy byla na vratislavské universitě založena stolice slovanských jazyků. Smoleř odpověděl, že by to sice rád učinil, ale že mu to nedostatek prostředků nedovoluje. I řekl mu pan baron, aby poslal Jeho královské Milosti prosbu o stipendium na takové studie. Smoleř to učinil a po nějakém čase obdržel listinu s vlastnoručním královským podpisem. V listině bylo řečeno, že Jeho Milost propůjčuje mu ze své soukromé pokladny vyžádané stipendium s podmínkou, aby Smoleř každého roku podal královskému kabinetu zprávu o svých slovanských studiích, aby pokud možno navštěvoval o prázdninách slovanské země a posléze aby přijal profesuru slovanských nářečí, kdyby mu byla na nějaké pruské universitě nabídnuta. Smoleř tyto podmínky milerád podepsal a záhy stal se jedním z nejpilnějších posluchačů prof. Čelakovského, jež byla pruská vláda z Čech povolala na novou slovanskou stolicí vratislavské university. Tak byl Smoleř zase studentem a svědomitě se přičiňoval na novém poli. Ačkoliv Slovanstvo bylo tehdy na svých hranicích jako prkny ohrazeno, přece se mu podařilo navštívit některé polské kraje a do Čech vzal jej roku 1842 sám prof. Čelakovský.

Jest nám zde připomenouti, že Smoleř r. 1840 v Budyšíně vydal také »Serbsko-němske rozmowjenja«*) a »Mały serbsko-němski słownik.«**) Tehdy také přeložil do lužické srbsčiny se svým krajanem Wařkem Čelakovského český »Ohlas písní českých« pod názvem »Wothłós pěsni českých«***) a sám přeložil známý »Kralodwórski rukopis.«†) Oba překlady byly potom vytištěny v české Praze.

Zatím Smoleřův srbský krajan Dr. Petr Jordan počátkem r. 1842 začal vydávat srbský týdeník »Jutrničku« ná-

*) Název té knížky vlastně zní: »Mały Sserb aby serske a njemske rozmowjenja«. (Následuje i titul německý.) Obsahuje stručný (německý) úvod o lužickosrbské výslovnosti a o pravopise, dále rozhovory na 96 stranách, malý slovníček srbsko-německý a německo-srbský (str. 97—157) a německo-srbský seznam místních jmen. Knížka vyšla r. 1841, nikoli 1840, jak omylem uvádí Smoleř.

**) Přesný název tohoto spisku zní: »Njemsko-serski słownik. Z wuloženjom powšitkomneho serskeho prawjepisanja«. Následuje titul německý. Knížka vydána byla v Budyšíně r. 1843. Měla vyjít již dříve, ale při požáru v Kamenci (kde se původně tiskla) r. 1842 shořel náklad několika vytištěných již archů. Výklad o lužickém pravopise jest v této knize značně obsírnější (str. XIII.—XXXIX.).

**) Smoleř se mylí: byl to »Ohlas písní ruských«. Titul knížky zní: »Fr. Lad. Čelakowského Wothłós pěsni ruských. Do lužicko-serbskije reče přeložištaj J. E. Smoleř a J. A. Wařko. Prahy 1846.« (Vytlačeno u synů B. Haase.)

†) Kralodwórski Rukopis. Zebrane lyricko-epicke pěsnje a spěwy. Přeložene wot J. E. Smoleřja. Wudačo Wjacysława Hanki. W Praze. 1852. (V téže tiskárně.)

kladem knihkupce Wellera v Budyšině. Ale již 5. měsíce Smoleřovi psal, že koncem června přestane list vydávati, poněvadž nemá dosti předplatitelů. Smoleř, uznávaje důležitost časopisectva, vydal se hned z Vratislavě do Budyšina a tam jmenovanému knihkupci důtklivě domlouval, aby »Jutrníčku« nezastavoval. Ale knihkupec nechtěl o tom ani slyšeti, pravě, že sice »Jutrníčka« kryje náklad za tisk a papír, nikoli však na honorář pro redaktora. I šel Smoleř hledat redaktora, který by list redigoval bez honoráře. Nalezl jej také v osobě duchovního Zejleřa v Łazu, tedy ve vsi, v níž byl Smoleřův otec učitelem. Zejleř záhy svolil, že přijme zdarma redaktorství, pomohou-li mu oba Smoleřové časopis psáti. Ti slíbili a tak počal vycházeti začátkem července 1842 nový srbský orgán pod názvem »Tydzeńska Nowina«. Ale jako dříve »Jutrníček«, tak ani nyní »Tydzeńské Nowině« německá censura nedovolila uveřejňovati politické rozpravy.

Při každodenním styku s profesory Purkyněm a Čelakovským ve Vratislavi Smoleř podrobně seznal, jak čeští vlastenci pracují k povznesení své národnosti, zejména pak se mu zalíbil jejich spolek »Maticě Česká«. Tento spolek byl založen proto, aby mohly býti z ročních příspěvků vydávány knihy pro český lid. I sepsal Smoleř statut podle stanov »Maticě České« a přivezl jej ze středu po velikonocích 1843 do Budyšina, aby zde ve shromáždění srbských vlastenců založil »Towarštwo Maćicy Serbskeje«^{*)}. Všichni jeho návrh radostně vítali, ale nevěděli, jak získati potvrzení stanov od saského ministerstva. Smoleř sám nemohl v tom nic započítati, poněvadž byl pruský poddaný. Konečně však se mu podařilo získati pro věc městského radu Dra Klina^{**)} který žádal ministerstvo o potvrzení stanov a také je r. 1846 obdržel. Spolek však mohl skutečně vstoupiti do života teprve r. 1847, když byl zatím získal povolení i od pruské vlády. Předsedou jeho zvolen Dr. Klin, redaktorem »Časopisu towarštwo Maćicy Serbskeje« Smoleř, třeba že nebydlel v Budyšině. První sešit »Časopisu« vydal v květnu 1848 uprostřed politického nepokoje, který se tehdy rozšířil z Francie skoro po všech zemích evropských.

Ve Vratislavi skončily Smoleřovy linguistické studie r. 1844, ale on tam ještě nějaký čas zůstal a dilem také v Lužici přebýval, dokud se r. 1846 nepřestěhoval do Lipska, aby tam převzal redakci Jordanových »Jahrbücher für slavische

^{*)} Srv. můj článek »Maticě Srbská v Budyšině« ve Slovanském Sborníku 1885.

^{**)} Bedřich Adolf Klin (1792—1855) byl již z dob studentských v Lipsku dobrým Srbem. Při svém vlivu v Budyšině a veřejném životě saském prospěl ve mnohém národní věci srbské. Zejména také ve sněmu byl na pravém místě; jeho zásluhou jest, že r. 1835 bylo od škol v srbské Lužici odvráceno dokonale poněmčení. Paragraf 28. škol. zákona z téhož roku, jímž Srbům zajištěno právo užívání mateřského jazyka při čtení a náboženství, byl prvním vítězstvím probouzející se srbské myšlenky.

Literatur, Kunst und Wissenschaft«. Tam přestál těžkou plicní chorobu, která jej tak schvátla, že po delší čas nemohl mluvit. Přes to založil tam »Slovanský spolek«, v němž s rektorským svolením scházeli se lipští studenti národnosti lužickosrbské, polské a českoslovanské.

Když byl březen r. 1848 svrhl francouzské království, připravovali se také v Lipsku na nějakou revoluci, ale nedošlo k ní, poněvadž král povolil všem požadavkům saského lidu. Zatím přišla zpráva, že v Berlíně vypukla revoluce. I vyskytlo se mnoho lehkomyšlných Lipštanů, kteří si umínili zajeti do Berlína a revoluci si zde z povzdálí prohlédnouti. Smoleř byl také mezi nimi. Cestou ovšem si rozmyslil, že se dopouští hlouposti, i byl by se nejráději vrátil, kdyby se byl nestyděl. Ale štěstí jeho hloupost napravilo: čím více se vlak blížil k Berlínu, tím více pruského vojska táhlo; a když jsme se vojáků tázali, co to znamená, dostali jsme odpověď, že jest revoluce skončena, poněvadž král odeslal vojsko z Berlína.

Z toho, co Smoleř tehdy v Berlíně viděl, uvedeme jen toto: právě když vcházeli do města, vedl lid s jásotem z moabitského zajetí do města Mirosławského a jiné Poláky, uvězněné za polského povstání r. 1846. Smoleř mezi nimi spatřil několik starých známých, s nimiž se potom ještě setkal v polském klubu.

Berlínští měšťané tehdy k zachování veřejného pořádku zřídili občanskou stráž (Sicherheitswehr), k níž náležela také studentská legie. Ta měla i polský oddíl, jemuž byly svěřeny nejdůležitější body ve městě, mimo jiné také pošta. Když se Smoleř tázal berlinského Němce, proč jsou tam stále Poláci na stráž, dostal odpověď: »Was wollen sie? Heut zu Tage ist mit den ehrlichen Leuten so viel Gesindel vermenget, dass man Niemandem trauen kann. Aber die Polen, das sind lauter rechtschaffene Leute, und darum hat man ihnen die wichtigsten Posten anvertraut.« (To jest: Co chcete? Za nynější doby jest mezi poctivými lidmi tolik darebáků, že není komu věřit. Ale Poláci jsou vesměs řádní lidé, a proto jim byly svěřeny nejdůležitější stráže.) Smoleřovi se takováto chvála polského jména velmi líbila.

V Lipsku projevovalo se již před r. 1848 trochu politického života, zejména lipští svobodomyšlní Němci sestoupili se ve spolek »Redeübungverein«, v němž se přetřásaly politické otázky tehdejších dnů. Jedním z nejváženějších členů tohoto spolku byl známý Robert Blum; těšil se takové vážnosti, že byl zvolen do německého přípravného parlamentu ve Frankfurtě Smoleřovi, který několikrát v uvedeném spolku mezi posluchačstvem pobyl, se Robert Blum dosti líbil. Poněvadž jeho osoba vzbuzovala důvěru, připadl Smoleř na myšlenku, nemohl-li by jeho prostřednictvím na frankfurtském parlamentě vymoci něco ve prospěch Slovanů, obývajících německé země. V tom úmyslu poslal Robertu Blumovi tento list:

Hochgeehrtester Herr!

Bei Ihrem Bestreben, durch Vermittlung des Deutschen Parlaments eine neue, bessere Ordnung der Dinge in Deutschland einzuführen, würd es wahrlich höchst verdienstvoll sein, wenn Sie hierbei auch einen Blick auf die an vollständige nationale Rechtlosigkeit gränzenden Zustände der in Deutschland wohnenden Slaven werfen und eine Verbesserung dieser Zustände in Erwägung ziehen wollten. Ich erlaube mir hierbei vorzüglich auf die in Sachsen und Preussen sich vielfältig in gedrücktster Lage befindlichen Lausitzischen Wenden, welche sich selbst Serben nennen, aufmerksam zu machen mit der gehorsamsten Bitte, Sie wollen Ihren mächtigen Einfluss geneigtest auch dazu verwenden, dass bei den vom Parlament soeben in Berathung genommenen und nach ihrer Feststellung in Deutschland geltenden Grundrechter eine Bestimmung eingefügt würde, vermöge welcher die Erlösung der slavischen Bewohner Deutschlands aus dem geistigen, durch die Verkümmern ihrer nationalen Sprache in Kirche, Schule und vor Gericht entstandenen Elende erfolgen könnte.

Wen etwaige Nachweise nöthig sein sollten, so bin ich gern bereit, dieselben auf Verlangen zu liefern.

Ihnen meine wohlgemeinte Bitte nochmals dringend ans Herz legend, habe ich in Erwartung deren geneigter Erfüllung die Ehre zu sein Ihr schon im Voraus dankbarster

J. E. Smoleř.

To jest: »Vysoce ctěný pane! Při Vašem snažení, aby skrze německý parlament zařizen byl v Německu nový, lepší pořádek, bylo by opravdu vysoce záslužno, kdybyste při tom obrátil zřetel také na poměry Slovanů v Německu, blížíci se úplné národní bezprávnosti, a kdybyste uvedl na přetřes také zlepšení těchto poměrů. Dovoluji si tu poukázati zvláště na Lužické Srby, přebývající v Sasku i Prusku a rozličným způsobem utlačované, s nejpokornější prosbou, abyste ráčil svého mocného vlivu laskavě také k tomu užiti, aby do základních zákonů, o nichž se nyní parlament radí a které po přijetí nabudou v Německu platnosti, bylo přidáno ustanovení, podle něhož bylo by možno slovanské obyvatele Německa vysvoboditi z duševní bídy, vzniklé zkracováním jejich národní řeči v kostele, ve škole a před soudem. Bude-li třeba dokladů, ochotně Vám je na požádání pošlu. Poroučeje Vám ještě jednou co nejsnažněji svoji dobře míněnou prosbu, jsem v očekávání příznivého vyřízení již předem Vám nejvděčnější

J. E. Smoleř.«

Za krátko poslal mi Robert Blum tento lístek:

Hochgeehrtester Herr! Indem ich den Empfang Ihres Schreibens, die von Ihnen seitens der Deutschen Nationalversammlung gewünschte Berücksichtigung betreffend, hiermit bescheinige, bemerke ich zugleich, dass diesem Wunsche wahrscheinlich schon

in nächster Zeit gewillfahrt werden dürfte. Mit freundlichsten Gruss Ihr ergebenster

Robert Blum.

A skutečně! — počátkem června 1848 německé noviny uveřejnily tuto resoluci:

•Frankfurt am Main, den 31. Mai 1848. In der heutigen Sitzung hat die deutsche Nationalversammlung auf einstimmigen Antrag des Verfassungsausschusses fast einstimmig beschlossen:

Die Verfassung gebende deutsche Nationalversammlung erklärt feierlich: dass sie in vollem Maasse das Recht anerkenne, welches die nichtdeutschen Volksstämme auf deutschem Bundesboden haben, den Weg ihrer volksthümlicher Entwicklung ungehindert zu gehen und in Hinsicht auf das Kirchenwesen, den Unterricht, die Literatur und die innere Verwaltung und Rechtspflege sich der Gleichberechtigung ihrer Sprache, soweit deren Gebiete reichen, zu erfreuen, wie es sich denn von selbst versteht, dass jedes der Rechte, welche die im Bau begriffene gesamtverfassung dem Deutschen Volke gewährleisten wird, ihnen gleichmässig zusteht. Das fortan einige und freie Deutschland ist gross und mächtig genug um den in seinem Schoosse erwachsenen andersredenden Stämmen eifersuchtslos in vollem Maasse gewähren zu können, was Natur und Geschichte ihnen zuspricht: und niemals soll auf seinem Boden weder der Slave, noch der dänisch redende Nordschleswiger, noch der italiennisch redende Bewohner Süddeutschlands, noch wer sonst, uns angehörig, in fremder Zunge spricht, zu klagen haben, dass ihm seine Stammesart verkümmert werde oder die deutsche Bruderhand sich ihm entziehe, wo est gilt.«

Co byly takové resoluce frankfurtského parlamentu Slovanům platny, o tom nás čas poučil. (Dokoně.)

TAD. ST. GRABOWSKI:

Stefan Żeromski (Maurycy Zych).

I.

Studentské obrázky.

Znáte polské studenty z tak zvaného ruského záboru? Znáte ty popelavě šedé a tmavé čepice se šitky a dlouhé, šedivé pláště s lesklými knoflíky, šedivé jako nevlidný osud těch mladých duší, které od nejtělejších let spoutány jsou okovy poddanství, bezbarvé a němé jako slova carských úkazů?

Znáte ty bledé tváře s rozčechranými křticemi a ohnivýma očima, v nichž stále zápasí nadšený zápal s věčnou bází a umělým pokrytectvím, tak vášnivě a výmluvně, přes to, že spoutány jsou věčnou mlčelivostí?

Kráčeli dva druhou stranou,
okolo vln v snění jdou —
uviděl jsem dvojí lásku,
dvoje štěstí oněch dvou...

Noční žalm.

Hvězd spěchá půlnoční přes kraje
ticho, zlato;
přeškoda to,
duchu, kam bloudíš zoufaje?

Přešuměl ptáček plaše háj
za družicí;
tam — květ snící:
vůně a šepot již obkroužil kraj.

Vyšli zrak ještě ku hvězdám v dál:
světlá cesta
v bájná města,
touhy tam duši pějí svůj žal.

Slyš zdola: rody to stromoví kdes
po obzoru
dálna moře
slou hymnu nížin do nebes.

Jak ze škeble smésice hukotů:
dech to taje,
ne slast ráje,
ne bolesti, a plno je snů.

Uprostřed rozestří perutí kyn
jak dvě zory,
ve vichory
pak's harfou, v níž sáh' Hospodin.

ADOLF ČERNÝ:

Vlastní životopis Jana Arnošta Smoleře.

(Dokončení.)

Smoleř uvazuje, že za tohoto nového, svěžího života politického bude lze asi také Lužickým Srbům trochu volněji dýchat, rozhodl se, že přesídí z Lipska do Budyšina. To také

uskutečnil po letnicích 1848 citě, že nyní, když byla prohlášena »svoboda tisku«, nadešel čas, aby převzal redakci srbského časopisu »Tydžeńska Nowina« a v něm pracoval ve prospěch srbské národnosti. Redakci také opravdu dostal.*) »Týdenní Novinu«, jež dotud vycházela jen na půl archu, rozšířil na celý arch. To ve spojení s okolností, že směl psát i také o politice a z ní dát zavivati horlivému srbskému duchu, rozmnožilo počet odběratelů za měsíc ze 375 na 872.

Své heslo, »ať se Němci starají o sebe a Srbové také o sebe«, Smoleř uváděl do života také zakládáním srbských spolků po srbských osadách, ovšem vždy s úředním povolením. Střediskem jich bylo »Budyske serbske towarstwo« a jenerálním jejich tajemníkem byl Smoleř. V těchto spolcích jednalo se jen o tom, co by mohlo srbské národnosti prospěti; při tom se Srbům podařilo, že mohli po prvé vyslati do saského sněmu několik horlivých srbských poslanců. A jakou vážností k srbskému jazyku byl srbský lid naplněn, když slyšel, že jest možno srbskými slovy i o nejdůležitějších lidských záležitostech veřejně mluvit!

Všude tehdy národové svým vládám předkládali různé žádosti, i není divu, že také Srbové poslali saskému ministerstvu petici, v níž žádali, aby v kostele, ve škole a před soudem bylo srbské řeči uděleno rovné právo s německou, jakož i aby na budyšínském gymnasiu a učitelském semináři bylo zavedeno vyučování srbsčině pro srbské gymnasisty a seminaristy. Patnáctičlenná srbská deputace podala petici k ministerstvu, načež poklonila se také králi, u něhož si vyžádala audienci. To se králi velmi líbilo, neboť v tehdejší době, každým dnem více k republikánství se klonící, málokdo se po králi ptal. Po několika měsících saské ministerstvo poslalo srbským petentům odpověď, v níž prohlásilo, že jest ochotno jejich žádostem vyhověti, ač v užších rozměrech.**)

*) Převzal ji od července 1884.

**) Petici, vypracovanou zvláštním výborem za předsednictví Imišova a opatřenou 5000 podpisy, odevzdala předsedovi saského ministerstva šestnáctičlenná srbská deputace 26. července 1848. Odpověď došla až po 13 měsících — bylo třeba květnové revoluce r. 1849, v níž jedinými královými ochránci byli srbští vojáci, aby vláda vyřídila spravedlivě a nanejvýš umírněně požadavky Srbů, do krajnosti konservativních a pokorných. Vyřízení ze dne 28. srpna 1849 však značně zklamalo srbské naděje — neposkytlo jim ani toho mála, jehož se ve své skromnosti peticí domáhali. Přece však obsahovalo některá prospěšná ustanovení, která byla aspoň krůčkem ku předu. Tak na př. ustanovovalo, že v obecných školách; navštěvovaných srbskými dětmi, má se vyučovati srbskému čtení a také náboženství na základě srbského jazyka, kdežto dosud zákon školní to pouze dovoľoval; dále, že pro Srby Lužické evangelického i katolického vyznání z Drážďan a okolí mají se čtyřikrát ročně konati srbské bohoslužby; že při soudech a úřadech, kde toho třeba, mají býti přísežní tlumočníci srbského jazyka; dále zavedena luž. srbsčina jako nepovinný předmět na gymnasiu budyšínském (kde Smoleř jmenován prvním učitelem srbsčiny), na evang. učitelském ústavě zemských stavů lužických, jakož i v nově založeném katol. semináři učitelském.

Beusta nastala, sice zničila mnoho z toho, co bylo předešlé ministerstvo Srbům povolilo, ale mnoho přece ještě zbylo.

Zatím republikánství mezi Němci nabylo takové síly, že v různých německých krajích vypukly revoluce, směřující k založení německé republiky. Tak se stalo i v Sasku, kdež revoluce nejvíce zuřila v Drážďanech. Republikáni nechtěli krále z města propustiti, ale on přece šťastně prchl, chráněn srbskými vojáky Albertova pluku. Po králově útěku stal se hlavou nové, prozatímné saské vlády Němec Tschirner z Budyšina. K němu připojili se různí revolucionáři z rozličných zemí, mimo jiné také Bakunin. Ten přijel kteréhosi dne do Budyšina k Smoleřovi, jemuž se sice představil jako ruský Slovan, ale pode jménem Ubril*), vyprávěje německy, že byl na tak zvaném slovanském sjezdě v Praze a že si umínil při té příležitosti navštívit Lužické Srby. Na odchodu pozval k sobě Smoleře do hostince na oběd. Smoleř hned vyprávěl svým známým o této návštěvě. Mezi nimi byli i někteří, kteří také pobýli v Praze na sjezdě, a jeden z nich, kterýž viděl od Smoleře vycházeti cizince, jež Smoleř jmenoval Ubrilem, řekl mu, že Ubril je vlastně Bakunin. Smoleř však přece k němu do hostince šel. Tam se cizinec hned sám prohlásil za Bakunina a dodal, že přijel s určitým záměrem, jež by mu měl Smoleř pomoci uskutečnit, požívaje mezi Srby všeobecně důvěry, jak prý Bakuninovi Tschirner řekl. Při tom Smoleřovi do ucha pošepal, že jeho záměrem jest, pomocí Smoleřovou rozdmýchatí mezi Srby revoluci. »Avšak,« připomněl, »mluvme polsky, neboť německou naši rozmluvu mohl by někdo vyslechnouti.« Ale Smoleř pováživ, že by Poláci mohli býti kompromitováni, kdyby se vyjednávalo polsky, odpověděl, že Bakuninovi lépe porozumí, když bude mluvit německy. Bakunin svolil a pravil, že sice již v Drážďanech zvěděl, že Srbové proti králi nepotáhnou, ale, jak myslí, že bude spíše možno srbské rolníky pomocí Smoleřovou poštvati, aby se vrhli na své německé pány statkáře a zapálili jim dvory — čímž by byla revoluce vznícena! Smoleř odpověděl, že srbští rolníci na statkáře nepotáhnou, poněvadž jim statkáři od r. 1835 ani jako Němci, ani jako vrchnosti nemají co rozkazovati. Německý velkostatkář**) má mnoho pozemkův a srbský rolník málo — avšak jinak jsou si rovni a oběma jest platiti mnoho nebo méně daní podle toho, mají-li mnoho nebo málo majetku. A umí-li statkář trochu srbsky a doveče-li sedlákům dobře raditi, bývá v obci volen i za představeného. »Hm,« prohodil Bakunin — »tedy zde z revoluce nebude nic. Mluvme o něčem jiném.« Vyprávěl mimo jiné, jak dal v Drážďanech zapáliti královský zámek, ale že pohříchu jen málo vyhořelo. Když se ho Smoleř otázal, proč takové zbyteč-

*) Možná, že se Smoleř přeslechl a že jméno znělo trochu jinak. (Poznámka Smoleřova.)

**) V originále »ryčérkubler«, to jest majetník t. zv. »rytířského statku« (ryčérkublo, něm. Rittergut).

nosti činí, odpověděl mu: »Mein Beruf ist es, das Bestehende zu zerstören: sei es eine Regierungsform, sei es das Schloss des König oder der Palast eines Reichen.« (To jest: Mým povoláním jest ničiti vše dosavadní, budiž to forma vládní, či královský zámek nebo palác boháčův). — Když se ho Smoleř dále tázal, co nového chce po zničení starých forem a nádherných věcí zbudovati, Bakunin opět odpověděl: »Zerstören ist mein Beruf; den Neubau mögen andere besorgen.« (To jest: Mým povoláním jest ničiti — o budování nového ať se postarají jiní.) — Smoleř si dovilil na to říci, že podle jeho dosavadní zkušenosti každý rozumný člověk bouraje starý dům pomýšlí na to, jak na jeho místě zbudovati nový, lepší. Bakunin odpověděl: »Meine Weisheit besteht im Zerstören. Lassen Sie mir diese! Ihre Weisheit besteht, wie es scheint, im Afbauen. Ich lasse Sie Ihnen. Wir werden ja sehen, wer von uns der Welt den grössten Nutzen schafft!« (Má moudrost jest: bořiti. Nechte mi ji. Vaše moudrost jest: stavěti, jak se zdá. Ponechám vám ji. Uvidíme, kdo z nás světu více prospěje.) — Aby se nepohádali, počal Smoleř rozmluvu o jiných věcech. Za nějaký čas odjel Bakunin do Drážďan, a Smoleř ho nikdy již nespatriil.

Drážďanského povstání se pak žádný Srb nesúčastnil.

R. 1850 bezdětný saský král August poslal do Budyšina prince Alberta, staršího syna svého bratra Jana. Poněvadž princ Jan byl následníkem krále Augusta, měl princ Albert naději, že bude saským králem. Celý svět měl za to, že byl do Budyšina poslán proto, aby u svého tamějšího pluku převzal funkci majorskou. Bylo tomu sice tak, ale Albertův pobyt v Budyšině měl kromě toho ještě jiný účel. Smoleř byl totiž jednoho dne povolán do královského hradu v Drážďanech, a tam mu bylo řečeno, že královská rodina za to, že srbští vojáci krále r. 1849 tak věrně chránili, chce srbskému národu uznání takové věrnosti tím projevit, že princ Albert bude se v Budyšině učiti srbsky; Smoleř že má býti jeho učitelem srbštiny.

To se také dalo po celý čas princova pobytu v Budyšině, který trval asi půldruhého roku. Na národní uvědomění srbského lidu mělo to silný vliv. Srbové, jimž po mnoho století Němci namlouvali, že jejich řeč je ničemná a že bude pro ně lépe, když ji zapomenou — pojednou k svému radostnému úžasu viděli, že princ Albert se jí učí. I říkali si, že tato řeč, když se jí obírá příští král, jest patrně také krále hodna — a tím spíše královských poddaných. A tak nyní i ti Srbové, kteří počali německému blábolení věřiti, nevěřili nyní již tupitelům srbské řeči, nýbrž den ode dne více si jí vážili.

A když také po čase poznali, že nejsou bez příbuzných, nýbrž že mají na sto milionů bratří, třeba hodně vzdálených — upevnila se v nich naděje, že srbský národ srbským zůstane.

R. 1845 na radu Smoleřovu vydána první srbská »Protyka«*) a na návrh kantora**) Kocora***) uspořádana v Budyšině první pěvecká slavnost (spěwanski swjeden). Obojí má pro srbský národ velkou důležitost. Kalendář je celoroční četbou v každém domě — a pěvecká slavnost Němcům každého roku dokazuje, že srbská řeč a srbská hudba hodí se do salonu jako kterákoli jiná. Kromě toho jest velmi závažno, že na pěvecké slavnosti sjíždějí se do Budyšina Srbové i z nejbzdálenějších končin a zde znova rozněcují svoje vlastenecké city. První takovou slavnost provedli jen učitelé, později zpívalo vždy asi 100 pěvců a 50 pěvkýň; po koncertě je slavnostní večeře a po ní krásný ples. Smoleř měl při tom na starosti všechny potřebné přípravy. R. 1846 nemálo se pyšnil, zahajuje s nejhorlivější srbskou vlastenkou první takový ples za zvuků polonězy Kościuszkovy.

R. 1848 založen v Budyšině spolek »Bjesada«, aby v něm tamější Srbové našli po denní práci srbskou zábavu a srbské obveselení. V ní se pořádají srbské přednášky, srbské pěvecké večery a ochotnická divadelní představení. »Bjesada« také tím prospívá, že zamezuje poněmčování rozličných srbských rodin, které by se jinak bavily německy. Smoleř byl po 25 let jejím předsedou.

Když r. 1849 řádila v Drážďanech revoluce, přebývali klidně v Budyšině všelici cizí Slované, jež sem přihnaly nepokoje z bližších i vzdálenějších zemí. Z Poznaně přijel polský spisovatel Roman Zmorskij, z Krakova polský básník Teofil Lenartowicz, dále byli zde ruský unita Terleckij, Malorus Wasilewicz z Haliče a konečně chorvatský spisovatel Tópolović, kteří se odebrali do Budyšina, poněvadž Windischgrätz pražský slovanský sjezd rozehnal. Kromě toho přebýval v Lužici také mladý Polák Gołębowski. Ale jejich klidný život byl náhle přerušen. Saský král žádal krále pruského o pomoc proti drážďanským povstalcům, i záhy se proslýchalo, že se blíží pruské vojsko, aby revoluci v Sasku potlačilo. Dva pluky Prusáků měly obsadit také Budyšín, pročež Smoleř rozeslal všechny slovanské hosty po vsích, a to hlavně do rodin protestantských duchovních. Záhy však je povolal zase nazpět do Budyšina, poněvadž prušští vojáci, kteří obsadili pokojné město, náleželi k poznaňské zemské obraně a byli většinou Poláci. Tito dostali nejlepší byty a záhy se sprátelili se Smoleřem a jeho druhy. Když byl v Sasku a v jiných zemích obnoven zase pokoj, vrátili se také jmenovaní slovaňští hosté domů; jenom Zmorskij

*) Kalendář.

**) Titul, jenž bývá v Německu udílen zasloužilým učitelům.

***) Karel August Kocor (1822—1904) později proslul jako hudební skladatel. Vytvořil četné písně v duchu národním, větší skladby oratorické i jednu operu, ale i tyto větší skladby jsou vlastně jen cykly písní. Všecky své pěvecké skladby komponoval na slova Zejleřova.

zůstal v Budyšině a vydával zde polský měsíčník »Stado«.*) Také Lenartowicz bydlil dále v Budyšině. O tom se nějak dověděla drážďanská policie i žádala, aby hned Sasko opustil. Smoleř s ním hned vyjel do vsi Novošlic, kdež byl obecním představeným zemský poslanec Petr Cyž, Srb. Ten na žádost Smoleřovu svolal obecní schůzi a doporučil jí, aby přijala Lenartowicze do obce a ručila za něj vůči úřadům. To se také stalo; akt byl sepsán a podepsán. Cyž jej poslal do Drážďan a policie byla nucena svůj požadavek odvolati; neboť co mohla proti Lenartowiczovi podniknouti, když za něj spolu ručil zemský poslanec?

R. 1850 stal se Smoleř saským poddaným a budyšinským měšťanem. »Týdenní Novinu« převzal od vlastního nákladu a nazval ji nejdříve »Týdenními« (Tydzieńskie Nowiny) a později »Srbskými Novinami« (Serbske Nowiny), jak se tento list nazývá podnes. Přičiňoval se ze všech sil, nelituje nákladu, aby Srbské Noviny a s nimi dobrý srbský duch docházely vždy většího rozšíření v lidu. Při tom učinil dluh na 5000 tolarů (15.000 marek), než přišel čas, kdy se Srbské Noviny počaly vypláceti. Teprve minulého roku tento dluh doplatil.

Zároveň od r. 1849 vydával svým nákladem »Slavische Jahrbücher« a potom »Slavisches Centralblatt« až do r. 1870.**)

R. 1860 počal vydávati svým nákladem měsíčník »Lužičan«, poněvadž vzdělání Srbové toužili míti vhodný pro ně časopis. Také tento list v prvních letech nevynášel, co stál.

A ač mu bylo za těchto okolností mnoho bídy a strádání přetrpěti, přece si r. 1873 uvalil zase novou velkou starost na bedra pro srbský národ. »Spolek Maticy Srbské« (Towarstwo Maticy Serbskeje) totiž nashromáždil po čase bohatou knihovnu a krásnou sbírku starožitností, ale poněvadž neměl vlastního domu, přechovávaly se knihy i starožitné předměty u toho neb onoho člena. Tím ovšem trpěly a byly zřídka přístupny. Proto se o tom mnoho let mluvilo, že by bylo třeba koupiti pro Matici dům — ale nebylo peněz. Když tu byla na prodej krásná a rozsáhlá usedlost v nejlepší poloze uprostřed města, nezbývalo, než aby ji Smoleř na vlastní pěst za 22.000 tolarů pro Matici koupil, ačkoli právě byl sto složiti pouze 500 tolarů. Později sehnal 10.000 tolarů (30.000 marek) na uskuteč-

*) R. Zmorskij (nar. 1824 ve Varšavě) vylíčil potom svůj pobyt v Lužici a své dojmy spisem »Cztery lata w Luzacyi«. Z Lužice odebral se do záp. Evropy a r. 1859 vrátil se do Varšavy; po povstání r. 1863 odešel však opět do ciziny a zemřel r. 1867 v Drážďanech. Sebrané jeho básně vyšly po jeho smrti v Lipsku.

**) Lipské »Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft« převzal od Jordana a vydával v Budyšině nejprve od r. 1848—49 a po třileté přestávce znova od r. 1852—56. V letech 1862—64 vydával »Zeitschrift für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft« a v letech 1865—1868 »Centralblätter für slavische Literatur und Bibliographie«.

nění koupě; úroky z ostatního dluhu, na usedlosti vážnoucího, hradí její výnos — nedostává-li se, musí Smoleř z vlastní kapsy doplatiti. Ale Macica má nyní svůj dům a místnosti pro své sbírky. A až bude s pomocí boží a dobrých lidí postaven nový matiční dům, ponese při své dobré poloze tolik, že bude lze každého roku z výtěžku hezký peníz vynaložiti na srbskou literaturu. Kromě toho nalezne v něm »Bjesada« slušnou místnost pro své schůze — a bude zde také vždy pohotově prostorná síň pro koncerty, přednášky, ochotnická představení, plesy a různá shromáždění srbských spolků.

Z rozličných obtíží, překážejících rozvoji srbského národa, bylo nejhorší, že Srbové byli nuceni své srbské knihy tisknouti v německých tiskárnách. Němci jim tiskli jen tehdy, když se jim líbilo — a takové odkládání trvalo mnohdy 2—3 léta. Tato obtíž byla čím dál nesnesitelnější, poněvadž srbské písemnictví každým rokem rostlo. Srbský lid požadoval čím dál více srbských knih a časopisů, i bylo nebezpečství, že se obrátí k německé literatuře a tím k Němectvu, když nedostane potřebných spisů v srbské řeči.

Maje to na mysli, založil Smoleř novou srbskou tiskárnu a umístil ji v matiční usedlosti, dav tam pro ni upravitel starou kůlnu.

To se stalo v září 1875; peníze na zakoupení této tiskárny půjčila jistá záložna v české Praze. Tiskárna stála dosud 24.000 marek, ale 12.000 marek jest již z dosavadního jejího výtěžku zapláceno; zbývající dluh bude zaplacen nejméně za 4 léta. Knihtiskárna je tak dobře vypravena a tak prakticky zřízena, že může konkurovati s kteroukoli jinou provinciální tiskárnou, ba jest v celé provincii jediná, která tiskne také hudebniny. Tiskne v ní také mnoho Němců, čímž i oni k jejímu rozkvětu přispívají. A že jest nejmocnější podporou svobodného rozvoje srbské literatury, vyplývá jasně z toho, že za první čtyři léta jejího trvání bylo v ní vytištěno více srbských literárních produktů, nežli jich vyšlo za předešlých 15 let ve všech ostatních tiskárnách dohromady. A zdá se, že jich bude v novém čtyřletí ještě více.

R 187.. (?)*) počali srbští studenti vydávati měsíčník »Lipa Serbska«, jehož redakci Smoleř r. 187..**) převzal; faktickým redaktorem je stud. katolické theologie J. Bart. Od r. 1881 vychází u Smoleře »Serbski Hospodař«, časopis pro srbské rolníky.***)

Psáno ve Varšavě od 21.—31. března 1881.

*) R. 1876. První tento ročník byl jen autografován; časopis toho roku vycházel ob měsíc a teprve od II. roč. stal se měsíčníkem.

**) R. 1877 převzal Smoleř »Lipu Serbskou« do svého nákladu a také ji podepisoval jako zodpovědný redaktor. R. 1882 spojením »Lužičana« a »Lipy Serbské« vznikla »Lužica«, kterou Smoleř rovněž převzal do svého nákladu a která vychází podnes.

***) Vychází rovněž podnes.

Co bylo by dále třeba říci o Smoleřově všeliké jiné činnosti na národním poli lužicko-srbském, připomeneme jindy. Zde ukazujeme našim čtenářům ještě jen na to, že Smoleř v březnu 1881, tedy již 65 letý, odebral se do Varšavy, chtěje pomocí polských pobratimů odpomoci strašné duchovní bídě pruských Srbů. V pruské části srbské země je totiž nyní uprázdněno 10 duchovních míst — a nebudou-li letos a napřesrok obsazena slovanskými duchovními, dosadí tam úřady Němce a 10 srbských osad se poněmčí. Srbové sami nemají této chvíle duchovních k odstranění takového nebezpečství, ale z českoslovanského duchovenstva mohli by Srbové potřebný počet duchovních dostat. K jich přesídlení do Lužice a jich přípravě pro srbská duchovní místa je však třeba ihned tolik peněz, že by jich Srbové sami sebrati nemohli. Proto na radu svého polského přítele advokáta Parczewského a na doporučení slavného polského spisovatele J. I. Kraszewského poslali Smoleře do Polska, aby tam hledal pomoci a tou aby Srby z nynější jejich hrozivé bídy vysvobodil.

Napsáno ve Varšavě od 21.—31. března 1881.

Tím končí varšavská autobiografie Smoleřova.*) Smoleř netušil, že tím provedl bilanci skoro celého svého života, jehož potom bylo jen na krátko. Máme-li stručný tento přehled života jeho doplniti, zbývá již jen málo dodatí.

Smoleř ve Varšavě, kamž jej provázal také Michal Hórník, hledal příznivce nejen účelu v autobiografii uvedenému, ale i Matici a jejímu domu, jakož i »Towarzystwo pomocy za studowacych Serbow«. Jak patrně z výkazů, otiskovaných v »Lužičanu«, našel zde opravdu hojně porozumění — mnohem více než v Petrohradě, kam se následujícího roku odebral. V Rusku zdržen byl chorobou až do jara 1883; za tu dobu navštívil kromě Petrohradu i Nižní Novgorod, Kazaň, Moskvu a Kyjev.**)

Do Lužice vrátil se úplně podlomen a 13. června následujícího roku zemřel.

»Byl to muž nesmírně energický a ideální, v němž jako v ohnisku soustředěno bylo takřka celé lužické probuzení. Jemu plným právem přísluší název patriarchy lužicko-srbského národa a vzkřisitele lužicko-srbského jazyka; počal se vším nadšením a úsilím pracovati v době úplné stagnace na Lužici, kdy i vlastenci jako Lubjenski pozbývali naděje v budoucnost lužicko-srbského národa a skládali ruce v klín. V té době Smoleř rázem probudil spící a postavil lužické znovuzrození na základ lidový

*) K rukopisu v červené perkálové vazbě přiložen jest (ale nepřivázan) ještě polský věcný obsah, psaný rovněž rukou Smoleřovou.

**) Před tím byl v Rusku již na slovanském sjezdě v Moskvě r. 1867.

a slovanský. Lidové písně lužické vydává pravopisem analogickým, sestaveným na základě pravopisů příbuzných jazyků slovanských, jímž před tím již vydal německo-srbské rozmluvy, a celé další dílo probuzenské zakládá na vzorech slovanských, jež mu poskytovalo hlavně probuzení české a jihoslovanský illyrismus. A dílem tím vyplňuje celý svůj život, nedávaje se od něho odvésti ničím, ani chorobou, ani zápasem o hmotnou existenci, ani skvělými nabídkami z ciziny«.*)

Končím touto charakteristikou, kterou jsem podal již v Ottově Slovníku Naučném, zůstává si obšírné vylíčení života a působení Smoleřova na dobu pozdější, k stému výročí jeho narození. Zatím podávám slovanské veřejnosti tento stručný vlastní životopis Smoleřův, který v nejednom směru doplňuje druhou autobiografii (vznikem pozdější), uveřejněnou v knize Imišově.
